תלמוד בבלי · אחרונים · בניהו

בניהו על ראש השנה

רבי יוסף חיים מבגדאד

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

בניהו על ראש השנה

רבי יוסף חיים מבגדאד

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/בניהו-על-ראש-השנה/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161422 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ג. 4
דף ח: 4
דף י: 4
דף יא. 7
דף יב. 9
דף טז. 10
דף טז: 12
דף יז. 13
דף יז: 14
דף יח. 14
דף כג. 15
דף כה. 16
דף כה: 17
דף כו. 18
דף כח: 18
דף לא: 19
דף לב. 19
דף לה. 20

דף ג.

תָּנָא: **הוּא** 'סִיחוֹן', **הוּא** 'עֲרָד', **הוּא** 'כְּנַעַן'. נראה לי בס"ד שלשה שמות אלו שנקרא בהם הם ראשי תיבות 'כַּעַס' שהוא דרגא ד'אֵל זָר' (תהלים פא, י) גם כל שמותיו אלו נדרשים לרעתו ולגנותו, והיינו 'סִיחוֹן' אותיות 'ניסוח' שהוא לשון העברה כענין הסח הדעת שניסחו השי"ת והעבירו ממלכותו וממקומו, ו'עֲרָד' הוא 'ד' רַע' רמז לארבעה קליפות הרמוזי השנהם בארבע אבות נזקין, ו'כְּנַעַן' הוא 'נע כן' והיינו כן רוצה לומר 'מוֹשַׁב' כנזכר במלכים שסופו היה נע ונד ממקומו ומעירו וירשו בני ישראל את ארצו וישבו בה וגבר ישראל.

דף ח:

מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְעַד יוֹם הַכִּפּוּרִים לֹא הָיוּ עֲבָדִים נִפְטָרִים לְבָתֵּיהֶם, וְלֹא מִשְׁתַּעְבְּדִים לַאֲדוֹנֵיהֶם. נראה לי בס"ד על דרך זה היתה החירות והגאולה לישראל ביציאת מצרים כי בראש השנה פסקה העבודה מאבותינו ובניסן יצאו ממצרים, נמצא מתשרי ועד ט"ו ניסן לא נפטרו ויצאו לחירות שלימה ממצרים אלא עודם במצרים אך לא היו משועבדים שם, וכיוצא בזה יהיה לעתיד בגאולה העתידה להיות בב"א [במהרה בימינו אמן] דכמה שנים קודם הגאולה יהיה חירות לישראל חזקה בכמה דברים שיהיה להם מעלה וכבוד כאלו הם בני מלכים, וגם לא יהיו נגאלין לגמרי וכשיבא מלך המשיח בב"א יהיה חירות ממש ויהיו ישראל מלכים וישובו לארצם ולמולדתם היא ארץ ישראל.

דף י:

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: בְּתִשְׁרֵי נִבְרָא הָעוֹלָם. בְּתִשְׁרֵי נוֹלְדוּ אָבוֹת, בְּתִשְׁרֵי מֵתוּ אָבוֹת. מקשים למה לא כללינהו בחדא בבא, דהוה ליה למימר 'בְּתִשְׁרֵי נִבְרָא הָעוֹלָם וְנוֹלְדוּ אָבוֹת וּמֵתוּ אָבוֹת'? ובסה"ק **בֶּן יְהוֹיָדָע** תרצתי על זה עיין שם.

ועוד נראה לי בס"ד דאי הוה כייל להו הכי, הוה אמינא כל השלשה דברים ההם היו ביום אחד, שביום שנברא העולם נולדו האבות ומתו, ובאמת דלא הוה הכי דקיימא לן לתנא נולדו ביום א' ומתו ביום אחר, ומה שאמר רז"ל (קידושין לח.) 'הקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחודש לחודש' כבר ביארתי בזה דבר נכון בס"ד במקום אחר ולהכי נקיט להו בתלתא בבי ללמד דכל חדא הוות ביומא חדא.

ועוד נראה לי בס"ד דנקיט 'בְּתִשְׁרֵי' בכל חדא וחדא לרמוז לפי דרכו ענין אחר, והוא דידוע שיש שני שי"ן בתפילין חד בתלת רישין וחד בארבע רישין, ופרשתי בס"ד טעם

לזה דמצינו בפרק קמא דאבות (משנה אבות א, ב) 'שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק אוֹמֵר, עַל שְׁלֹשָׁה דְבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד, עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל גְּמִילוּת חֲסָדִים' ובסוף הפרק (משנה אבות א, יח) אוֹמֵר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, עַל שְׁלֹשָׁה דְבָרִים הָעוֹלָם קַיָּם, עַל הַדִּין וְעַל הָאֱמֶת וְעַל הַשָּׁלוֹם, וקשא אמאי נד רבן שמעון בן גמליאל מן ג' דברים שאמר שמעון הצדיק ונקיט תלת אחריני?

ותרצתי בס"ד דשמעון הצדיק נקיט על עמידת השמים שצריך לה ארבעה עמודים לרוב מעלתה, ולהכי נקיט שלשה שהם ארבעה כי חד מנייהו הוא גמילות חסדים תרתי משמע דלא אמר על החסד אלא חסדים והם חד חסד בגופו של אדם וחד בממונו, נמצא הם ארבעה עמודים, וכנגד זה שין דתפלין דארבע רישין, אך רבן שמעון בן גמליאל דבר בקיום הארץ דסגי לה בתלת עמודים שהם דין ואמת ושלום דאין לה חשיבות כמו השמים, וכנגד זה שי"ן של תלת רישין שבתפילין. ונראה דנרמזו שני שין הנזכרים במלת 'תִּשְׁרֵי' שהוא אותיות תְּרֵי שׁ', ועל זה אמר '**בְּתִשְׁרֵי נִבְרָא הָעוֹלָם**' כלומר בְּתְרֵי שׁ' נִבְרָא, דעמידה של העולם שהוא כולל השמים והארץ.

ואמר עוד '**בְּתִשְׁרֵי נוֹלְדוּ אָבוֹת**' דא מילתא אחריתי שרמז לפי דרכו ענין אחר, דכתב הרב קהילת יעקב ז"ל בשם רעיא מהימנא (פרשת פנחס דף רמו) שי"ן בתלת אנפין בינה דעלה אתמר שלשה משמרות הוי הלילה (ברכות ג.), שי"ן דארבע אנפין לקבל מלכות דעלה אתמר ארבעה משמרות הוי הלילה עיין שם, נמצא יש שי"ן רומזת לבינה ויש שי"ן רומזת למלכות, וידוע דזווג עליון הוא בבינה וזווג תחתון הוא במלכות, ובשביל לידת האבות נעשה למעלה בספירות זווג עליון בבינה וזווג תחתון במלכות, וגם זה נרמז באותיות 'תִּשְׁרֵי' שהוא תְּרֵי שׁ' ולזה אמר 'בְּתִשְׁרֵי נוֹלְדוּ אָבוֹת' כלומר בְּתְרֵי שׁ' שהם בינה ומלכות נולדו האבות.

ואמר עוד '**בְּתִשְׁרֵי מֵתוּ אָבוֹת**' זו מילתא אחריתי שרמז בה ענין אחר לפי דרכו, והוא דידוע סדר אבג"ד הוא אור ישר וסדר תשר"ק הוא אור חוזר, וכאשר נולד הצדיק שתבא נשמתו לעולם הזה, הנה ביאת נשמתו לעולם הזה שתהיה בלידתו בעולם הזה תהיה ביאתה בסוד אור ישר מעילא לתתא, אך כשנפטר הצדיק שחוזרת נשמתו לעלות למעלה שעולה מלתתא לעילא היא בסוד אור חוזר, וידוע מה שאמר בתיקונים ד'תִּשְׁרֵי' הוא סוד תשר"ק שהוא אור חוזר, וזהו שאמר 'בְּתִשְׁרֵי מֵתוּ אָבוֹת' כלומר בְּתִשְׁרֵי שהוא תשר"ק אור חוזר מתו אבות שעלתה נשמתם מתתא לעילא בסוד אור חוזר, ונמצא התנא מלמדנו בכל בבא ענין אחר במלת 'תִּשְׁרֵי' ולכן נקיט בְּתִשְׁרֵי שלשה בבי.

בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה נִפְקְדוּ **ש**ָׂרָה, **ר**ָחֵל, **ח**ַנָּה. נראה לי בס"ד הטעם דשלשתן נפקדו בראש השנה דאיתא בספר 'נאוה תהלה' על התהלים במזמור קי"ט הגהה אחת בשם הרב מהר"ר יעקב ענתבי זלה"ה, דכתוב בספר שערי גן עדן דף ע"ג על פסוק (תהלים מה, ב) 'רָחַשׁ לִבִּי דָּבָר טוֹב' שיש שם קדוש ונורא והוא שם **רח"ש** שמגרש החיצונים, וצריך כל אדם לכוין בשם זה קודם תפלתו בפטום הקטורת והוא יוצא מסופי תיבות 'מֶלַח טָהוֹר קוֹדֶשׁ' והוא טוב גם כן לזכירה. עוד כתב שם שמצא בספר מקור השמות כתב יד ששם 'רָחַשׁ' מסרו יעקב אבינו ע"ה בעת פטירתו לבניו כדי להזכירו בעת צרה וממנה יושעו עיין שם.

ובמקום אחר כתבתי דהתחלת עשרת ימי תשובה שבהם תתגלה הארת הבינה הוא יום ראש השנה וסופם הוא יום הכיפורים, אך אין הגילוי של הארת הבינה בהתחלת יו"ד ימי תשובה שהוא יום ראש השנה דומה לגילוי הארת הבינה בסופם שהוא יום הכיפורים, אלא הדמיון הוא כך דהתחלת יו"ד ימי תשובה דומה לאור השחר וסופם שהוא יום הכיפורים דומה לנץ החמה, ואמרתי בראש השנה שהוא שחר שבו מתגלה אור הבינה כמו אור שחר יתעורר ויתגלה שם זה הנקרא רח"ש שהוא אותיות שחר' שכחו לגרש החיצונים כנזכר לעיל כי 'שחר' הוא אותיות 'רחש'.

גם יש לרמוז עוד בס"ד כי ראש השנה הוא ראש חודש וגם הוא יום טוב שנקרא שבת כמו שנאמר רז"ל (מנחות סה:) על פסוק (ויקרא כג, טז) 'מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִת תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים' דהכתוב קורא ליום טוב בשם שבת, ולכן גם ביום טוב אומרים (תהילים צב) 'מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת' וראשי תיבות **ר**אש **ח**ודש **ש**בת הוא רח"ש שמתגלה בו שם רח"ש לגרש החיצונים המקטרגים. גם אמרתי יום ראש השנה הוא ראש חודש וגם הוא ראש שנה, ולכן **ר**אש **ח**דש **ש**נה ראשי תיבות רח"ש, והכל עולה בקנה אחד:.

ולפי האמור דבראש השנה יתגלה שם רח"ש שכחו לגרש החיצונים והמקטרגים דהשעה צריכה לכך על ידי הארת הבינה שהיא מגרשת החינונים, לכן ביום ראש השנה נפקדו ונזכרו שלשה צדקניות שָׂרָה רָחֵל וְחַנָּה, אשר ראשי תיבות שמותם הוא רח"ש שמתגלה ומאיר ביום זה, ונפקדה שָׂרָה תחלה כי היא יש לה קשר ואחיזה בשם זה יותר, דאות ה"א שבשמה יתחלף באות ח' באחה"ע, ונמצא שָׂרָה אותיות רח"ש, ולפי מה שאמר הרב ז"ל לעיל ששם זה מסוגל לזכירה, לכן ביום זה שמתגלה בו הארת שם הנזכר נזכרו ונפקדו שלשה צדקניות ההם כי שם זה הוא בסוד הזכירה.

ונראה לי בס"ד מטעם זה נמי אמר התנא בְּיוֹם רֹאשׁ הַשָּׁנָה יָצָא יוֹסֵף מִבֵּית הָאֲסוּרִין וגם פָּסְקָה עֲבוֹדָה מֵאֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, כי שם זה מסרו יעקב אבינו ע"ה וסגולתו להציל האדם

מן הצרה כנזכר לעיל, ונראה שם זה עולה מספר **עֲבוֹדַת הֵ'** [508] שבו יצאו מעבודת פרעה ונכנסו לעבודת ה'.

דף יא.

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: בְּנִיסָן נִבְרָא הָעוֹלָם. בְּנִיסָן נוֹלְדוּ אָבוֹת וְכוּ'. בסה"ק **בֶּן יְהוֹיָדָע** חלק ב' הבאתי דברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות שכתב דלא פליגי שהם מדברים בענין העולמות הרוחניים, דרבי אליעזר מדבר בחצוניות העולמות ורבי יהושע מדבר בפנימיות, ומה שאמר אחרי זה תַּנְיָא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁבְּתִשְׁרֵי נִבְרָא הָעוֹלָם? שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית א, יא) 'וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא' שמביא ראיה לדבריו מפסוק המדבר בבריאת עולם הזה היינו כל אחד מביא אסמכתא בעלמא לדבריו ואין זו ראיה ממש, ושאר דברים דשקיל וטרי תלמודא בדבריהם כאלו הם פליגי זה בזה אין זה אלא דרך פלפול להגדיל תורה ויאדיר, דמפלפלין כפי הפשט הנראה מדבריהם, כך כתבתי שם בס"ד.

ועתה אני אומר מה שאמר תַּנְיָא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁבְּתִשְׁרֵי נִבְרָא הָעוֹלָם? וכו' רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁבְּנִיסָן נִבְרָא הָעוֹלָם? וכו' גם זה תלמודא קאמר לה לפי הנראה מפשט דבריהם משמע דרבי אליעזר יש לו להביא ראיה לדבריו כך, ורבי יהושע יש לו להביא ראיה כך אבל הם עצמם לא זכרו ראיות אלו בדבריהם. וגדולה מזאת מצינו בגמרא דחולין בדין נותן טעם בר נותן טעם (חולין קיא:) דאמר תלמודא רב אמר אסור ושמאל אמר מותר, ומסיק תלמודא האי דרב לאו בפירושא אתמר אלא מכללא אתמר דהוה מעשה בקערה של סם ואמר רב על הסם יהיב טעמא כולי האי והשומע הכריח בדעת רב מדבריו אלו על דין טעם בר נותן טעם דסבירא ליה אסור, וכן הכא קאמר תלמודא לפי פשט דבריהם נראה דרבי אליעזר מביא ראיה מהאי קרא ורבי יהושע מביא ראיה מהאי קרא.

והנה שם בסה"ק הנזכר הבאתי דברי גורי האר"י ז"ל הם המקובלים שהשוו דברי רבי אליעזר ורבי יהושע באופן אחר והוא דההריון היה בתשרי, ולכן אומרים **הַיּוֹם** '**הָרַת**' **עוֹלָם** והלידה בניסן, אך שם כתבתי דבריהם בקיצור וכאן אביא דבריהם כמו שהן ובתוספת נופך והוא כמו שיש לאדם בחינת עיבור ובחינת לידה, כן יש לעולם בחינת עיבור ובחינת לידה, והוא כי תחלה נברא העולם הזה בכח שאין נראה הגשמיות שלו למראה עינים, ורק אם יבא אחד לאחוז בו מרגיש קצת שאוחז ותופס איזה דבר בידו כאדם שמרגיש ברוח החזק בעת שמנשב עליו, אך אינו רואהו בעיניו, וזה היה בתשרי

ואחר כך בניסן נקדש ונתגשם שנראית למראה עינים הארץ ומלואה, וזה הוא בחינת הלידה. והנה כשהאדם עודנו בבטן אמו אם יאמר אחד על אמו יש לה ולד בעולם הוא אומר אמת דהא 'כריסה בין שיניה' ואם יאחוז בבטנה ירגיש שיש בתוכה ולד, ואם יבא אחד ויאמר עדיין לא יש לזאת ולד בעולם, גם זה מדבר אמת מפני שעדיין הולד לא נראה למראה עינים כי אם מציאותו עתה היא בכח דוקא ולא בפועל, ולכן רבי אליעזר דחשיב לבריאת העולם בתשרי בריאה דבר אמת, ורבי יהושע דחשיב רק לבחינת הלידה שהיה בניסן בריאה גם כן הוא דבר אמת.

ועתה אל תחשוב שרבינו האר"י ז"ל והמקובלים הנזכר לעיל פליגי, אלא בודאי גם רבינו האר"י ז"ל יודה דדבריהם של המקובלים הנזכר לעיל הם נכונים, ורק ידוע דכל מאמרי רז"ל יש להם בהם כונה על הסוד ויש להם כונה על הנגלה, ורבינו האר"י ז"ל לא ביאר לנו אלא הכונה שיש להם בסוד המאמר הזה שאמר רבי אליעזר מדבר בחיצוניות העולמות ורבי יהושע בפנימיות, גם יודה שיש להם כונה אחרת בדבריהם והיא בדרך הפשט, והוא כמו שאמרו המקובלים הנזכר לעיל דשניהם מדברים בעולם התחתון, ואחד מדבר על עת העיבור שהיה בתשרי, ואחד מדבר על עת הלידה וכאמור שהיה בניסן.

והשתא לפי דברי המקובלים ז"ל שפרשו פשט דבריהם מדברים בעולם הזה התחתון, לכך רבי אליעזר מביא ראיה לדבריו שהיה בריאה של עיבור לעולם הזה בתשרי ורבי יהושע מביא ראיה לדבריו שהיה בריאה לעולם הזה בלידה בניסן, והא דשקיל וטרי תלמודא הוא לפלפולא להגדיל תורה ויאדיר.

"**אֶת מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא**". מקשים למאי אצטריך למייתי האי קרא לסיועי קרא ד'הַיּוֹם' (דברים לא, ב)? ובסה"ק **בֶּן יְהוֹיָדָע** תרצתי בס"ד בזה עיין שם.

ועתה נראה לי בס"ד דקשיא ליה איך אומר 'הַיּוֹם מָלְאוּ יָמַי וּשְׁנוֹתַי' והוא עודנו חי, כי כיון דעודנו חי נמצא לא מלאו עדיין ימיו ואיך אומר מָלְאוּ דהוה ליה למימר יְמַלְּאוּ? לכן הביא פסוק (שמות כג, כו) 'אֶת מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא' לומר קצבת הימים יהיו מלאים עד סוף היום כולו דאין היום נחשב מלא אלא עד סופו ולא אמרינן בזה מקצת היום ככולו, ולכן כיון שנפטר משה רבינו ע"ה ביום שבת בשעת מנחה כי לכן אומרים צִדְקָתְךָ במנחה וכנזכר בזוהר הקדוש, נמצא לא השלים את היום ההוא כולו, והכתוב אומר 'אֶת מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא' שיהיה היום מלא והיינו עד סופו ממש! על כן מוכרח לומר דאותו היום שנפטר בו משה רבינו ע"ה אינו נחשב עם מספר ימים הקצובים כיון דאינו יום שלם, ולהכי מוכרח לומר הכי קאמר להו ביום השבת 'הַיּוֹם' מָלְאוּ יָמַי וּשְׁנוֹתַי רוצה לומר כבר

מלאו מאתמול, כי היום הזה יפטר באמצעו דאינו נחשב בכלל קצבת הימים שלו אלא הוא יתר על הקצוב כיון דאינו יום שלם.

דף יב.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אוֹתוֹ הַיּוֹם שִׁבְעָה־עָשָׂר בְּמַרְחֶשְׁוָן הָיָה, יוֹם שֶׁמַּזַּל כִּימָה עוֹלֶה בַּיּוֹם, וּמַעֲיָנוֹת מִתְגַּבְּרִים וּמִתּוֹךְ שֶׁשִּׁנּוּ מַעֲשֵׂיהֶן, שִׁנָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֲלֵיהֶן מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית, וְהֶעֱלָה מַזַּל כִּימָה בַּיּוֹם וְנָטַל שְׁנֵי כוֹכָבִים, וְהֵבִיא מַבּוּל לָעוֹלָם. קשא לרבי אליעזר דסבירא ליה היה זה בחשוון שמנהגו תמיד לעלות מזל כימה ביום איך אומר דנעשה חידוש שלא כמנהגו של עולם שהעלהו ביום והלא זה טבעו ומנהגו שעולה ביום? ונראה לי בס"ד אף על פי דבחשוון מַזַּל כִּימָה עוֹלֶה בַּיּוֹם אין מנהגו לעלות אלא בסוף היום כמו שכתב רש"י ז"ל, והקב"ה שינה מנהגו והעלהו בתחלת היום יען כי המבול לא בא בסוף היום אלא בתחלתו דהיה בעצומו של יום, דהא ילפינן דהיה המבול ביום מדכתיב (בראשית ז, יג) בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נֹחַ וכו' וידוע נח לא נכנס אלא עד שראה המבול יורד וכמו שנאמר רז"ל (מדרש רבה ל, יג) וידוע כל היכא דכתיב 'בְּעֶצֶם הַיּוֹם' היינו רוצה לומר בעצומו של יום שהוא התחלת, וכמו שנאמר רז"ל על פי (בראשית יז, כו) 'בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה נִמּוֹל אַבְרָהָם וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ' דזריזין מקדימין למצות שנימול בהתחלת היום (פסחים ד. יומא כח:).

ברם הא קשיא דבגמרא מקשי לרבי אליעזר מאי שינה וקשא והלא ודאי שינה דכימה דרכו לעלות בסוף היום והעלהו בהתחלת היום? ונראה לי בס"ד דאין הכי נמי מצד זה שינה, אך רבי אליעזר נקיט דשינה בתרתי חדא במזל כימה וחדא גבי מעינות נמצא דאמר שינה בתרתי בעליית מזל כימה וגם מצד המעיינות דעל תרווייהו קאמר 'מִתּוֹךְ שֶׁשִּׁנּוּ מַעֲשֵׂיהֶן, שִׁנָּה עֲלֵיהֶן מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית' ולכן פריך בשלמא לרבי יהושע עשה שינוי בתרווייהו דמזל כימה דרכו להיות שוקע ביום ולעת עתה עלה ביום, והמעיינות דרכם להיות מתמעטין ועתה נתגברו ועלו אלא לרבי אליעזר מאי שינה במעיינות דהא בלאו הכי הם מתגברים בחשוון? ומשני כדרב חסדא דאמר שהיו המעיינות מעלין מים רותחין וזה הפך מנהגם כי באייר שהמעיינות מתמעטין הוא מחמת חום של ימי הקיץ המייבשן בעת שנובעין מן התהום אבל בחשוון שהוא ימות הגשמים אין שולט בהם חום למעטן כשיוצאין ונובעין מן התהום והרי זה נמי חשיב שינוי סדרי בראשית.

דף טז.

בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה כָּל בָּאֵי עוֹלָם עוֹבְרִין לְפָנָיו כִּבְנֵי מָרוֹן. יש להקשות הוה ליה למימר 'כָּל בְּנֵי אָדָם' ומהו 'כָּל בָּאֵי עוֹלָם'? או יאמר 'כָּל הַבְּרִיּוֹת עוֹבְרִין לְפָנָיו'? ונראה לי בס"ד דרמז בזה גם אותם שבאו לעולם ומתו גם כן נידונין בו ביום לחזור לבא בגלגול, וגם זה חשבון וענין עמוק כמה שנים יהיו בגלגול ואיך יתגלגלו ובמה יתגלגלו.

ודע דאין להתפלאות במאמרי רז"ל דכאן קאמר 'כָּל בָּאֵי עוֹלָם עוֹבְרִין לְפָנָיו כִּבְנֵי מָרוֹן' ואתמר בגמרא הכל נסקרין בסקירה אחת כרגע, ובמקום אחר אמרו חז"ל יש בני אדם נידונין ביום ראשון דראש השנה ויש נידונין ביום ב' דהוא דינא רפייא. גם אמרו רז"ל בגמרא ישראל נידונין ביום ואומות העולם נידונין בלילה. וגם איתא בדברי רבינו האר"י ז"ל שאין כל בני אדם נידונין בשעה אחת ולכן מי שמרגיש התעוררות כפיה וכיוצא זה סימן שאותה שעה הוא נידון, ואיך אמרו שהכל נידונין ברגע אחד לפניו יתברך?

הנה הענין כי תחלת ראש השנה 'כָּל בָּאֵי עוֹלָם עוֹבְרִין לְפָנָיו כִּבְנֵי מָרוֹן וְנִסְקָרִין בְּסְקִירָה אַחַת' וזהו לפני הקב"ה אך בית דין של מעלה חוזרין ודנין את הבריות כולן אף על פי שכבר נידונו לפני השי"ת וגזר על כל אחד כראוי לו, כי כך גזרה חכמתו יתברך שיהיו חוזרין ונידונין לפני בית דין של מעלה, אך בית דין של מעלה יהיה פסק דין שלהם מכוון כמו גזר דין שגוזר הקב"ה על כל אחד ואחד, כי הקב"ה יניח בלב בית דין של מעלה לכוין על האמת כאשר גזר הוא, וליכא צורך בבית דין של מעלה לדון אחר שכבר דן השי"ת בעצמו לכל אחד ואחד, אך גזרה חכמתו להעמיד בית דין למעלה שיהיו דנים כל דין ומשפט של כל הבריות דכתיב (איוב יד, טו) 'לְמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ תִכְסֹף' ועל דינין אשר דנים בית דין של מעלה אתמר ישראל נידונין ביום ואומות העולם בלילה, וכן בישראל עצמן יש נידון ביום ראשון ויש נידון ביום שני ויש נידון בשעה זו ויש בשעה זו ולפי זה נמצא כל הבריות נידונין ב' פעמים, והוא תחלה נידונין הכל בפעם אחת לפניו יתברך וסוקרן בסקירה אחת, כי אצל השי"ת אין הפרש בין יום לבין לילה ואין הפרש בין זמן דינא קשיא לבין דינא רפייא, וחוזרין הכל ונידונין פעם שנית בבית דין של מעלה, ולגבי בית דין של מעלה יש הפרש בין יום לבין לילה וכן בין זמן דינא קשיא לבין זמן דינא רפייא, כי בבית דין של מעלה צריכין לעיין בכל דבר ודבר ויש מיימינים ויש משמאלים, אך בפסק הדין זוכין לכוין על האמת.

ודע כי מצינו בתחלת אדרא זוטא (זהר חלק ג' רפז:) תנו רבנן, כשחלה רבי שמעון בן יוחאי (חוליו הראשון) עאלו קמיה רבי פנחס בן יאיר ורבי חייא, ורבי אבהו אמרו לו, מאן קיימא דעלמא, שכיב. אמר לון, לא בי דינא דלעילא מעיינין בדינאי, דהא אנא חזאי דלית

אנא מתייהיב למלאכא ולדיינא דלעילא דאנא לאו כשאר בני נשא. אלא האי דינא דילי, קודשא בריך הוא דייניה ולא בי דיניה, והיינו דאמר דוד, בבעותיה קמיה (תהלים מג, א) 'שָׁפְטֵנִי אֱלֹקִים וְרִיבָה רִיבִי' וכן שלמה אמר (מלכים א' ח, נט) 'לַעֲשׂוֹת מִשְׁפַּט עַבְדּוֹ' הוא בלחודוי ולא אחרא, דהא תנן, כשהאדם שכיב, בי דינא דלעילא מסתכלין בדינוי, אית מנהון דנטאן לכף זכות, דאחזיין זכותא דבר נש, ואית מנהון דנטאן לכף חובה, דאחזיין חובה דבר נש. ולא נפיק איניש מן דינא, כמה דהוה בעי. אבל מאן דדאין ליה מלכא עילאה, דשליט על כולא, הוא טב, ולא יכיל איניש למהוי בההוא דינא בר טב. מאי טעמא? דהא תנן, מכילוי דמלכא עילאה, נטי לזכותא תדיר, והוא כוליה צד דמהימנותא, ובידו לשבקא לחטאין וחובין, הדא הוא דכתיב (תהלים קל, ד) 'כִּי עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא' ולא עם אחר. ובגין כך בעינא קמיה דהוא ידין דינאי ואנא אעיל תליסר אבבי לעלמא דאתי, דלא אעברו לון בר אבהתא, ולא יהא מאן דימחי בידי! ועוד דלא אתבע רשותא מנהון! עד כאן לשונו ונראה כל זה מה שנידונין יחידים בכל יום אבל בראש השנה הוא כאשר כתבתי.

כִּי חָזִי אִינַשׁ דְּמַצְלַח זַרְעָא אַפְלָא, לִיקָדִים וְלִיזְרַע חָרְפָּא, דְּעַד דְּמַטֵי לְמַדַּיְנֵיהּ, קָדִים וְסָלִיק. פירוש כל דבר כשיגדל במותו יתחזק מזלו, ודבר זה נוהג הן באדם הן בבעלי חיים הן בצומח.

מֶלֶךְ וְצִבּוּר, מֶלֶךְ נִכְנָס תְּחִלָּה לַדִּין. נראה לי בס"ד דבר זה נרמז באלפ"א ביתא, דידוע אות יו"ד דאלפא ביתא רומזת לישראל שנקראו 'יִשְׂרָאֵל יַעֲקֹב יְשׁוּרוּן' שלשה שמות אלו ראשם יוד והם ג' יודין שיש באות היו"ד עצמה שהם ראש ותוך וסוף שלה, כמו שכתב רבינו בשער מאמרי רשב"י בכונת הכתיבה של היו"ד שיכוין בה הסופר, וידוע מה שאיתא בתיקונים 'תִּשְׁרֵי' הוא על סוד תשר"ק שהוא דין, ולכן הדין נעשה בו שדן הקב"ה העולם בתשרי ביום ראש השנה, ובסדר תשר"ק אותיות מֶלֶךְ נכנסין קודם אות יוד ואחרי אותיות מֶלֶךְ יש אות יו"ד שישראל רמוזים בה, ואחר יו"ד נכנס אות ט' שבו רמוז טוב וכנזכר בזוהר הקדוש טי"ת טוב כלומר סדר זה דמלך נכנס תחלה, ואחר כך ישראל הוא טוב למלך וטוב לישראל, ולזה אמר (מלכים א' ח, נט) 'מִשְׁפַּט עַבְדּוֹ וּמִשְׁפַּט עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל' שזכר אותם בשם 'יִשְׂרָאֵל' ולא אמר 'מִשְׁפַּט עַמּוֹ' בסתם.

הַקְרִיבוּ לְפָנַי עֹמֶר בְּפֶסַח, כְּדֵי שֶׁתִּתְבָּרֵךְ לָכֶם תְּבוּאָה שֶׁבַּשָּׂדוֹת. קשא כיון דלפי דברי המפרשים ביום ראשון של פסח נידונין על התבואה, אם כן הוה ליה להקריב עומר ביום ראשון כדי שתגין המצוה ויהיה דין התבואה לטובה?

ונראה לי דנתאחר ליום שני כדי שלא יאמרו המקטרגים עבדי מצות העומר שלא לשמה

בשביל שתהיה נידונת התבואה לטובה! ולכך נתאחרה המצוה ליום שני, והקב"ה יודע שיקריבו למחר בודאי וכאלו הקריבו בו ביום, ותגין המצוה.

ונראה לי בס"ד כולם נרמזו בשמותם **תְּבוּאָה** 'תָּבוֹא ה"א' זו מצות העומר, שהיא סוד ה"א אחרונה דשמא קדישא, לֶחֶם מספר שלשה הויו"ת [26×3=78], ועם כולל אותיותיהם שהם י"ב וכולל הכל הרי צ"א כמנין אֵילָן [91], **וּגְשָׁמִים** חלק התיבה לשתים וקרי בה 'גש מים' כלומר גש מצות נסוך המים.

דף טז:

כָּל שָׁנָה שֶׁרָשָׁה בְּתְחִלָּתָהּ, מִתְעַשֶּׁרֶת בְּסוֹפָהּ... "**וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה**", **מִכְלַל דְּאִית לָהּ אַחֲרִית**. קשא מהיכא משמע דמתעשרת שהוא אחרית לטובה, דהא קרא קאמר 'אַחֲרִית' סתם ויתפרש הכי ויתפרש הכי?

ונראה לי בס"ד דידוע שימי השנה כל יום הוא פרצוף שלם, ואם השנה על פי חשבון העיבור ימיה שנ"ה יום יש בה שנ"ה פרצופין, וכן אם היא שנ"ד או שנ"ג, וחלק הראשון אשר בשנ"ה חלקים שהם שנ"ה פרצופין נתקן ונגמר ביום ראש השנה ואחר שנתקן כראוי עולה ונכנס במחצב העליון שבקדושה מעלה אחת וביום שני של ראש השנה נתקן פרצוף שני של השנ"ה פרצופין, ואחר שנתקן ונשלם עולה ועומד במקום פרצוף הראשון של אתמול כי פרצוף הראשון אחר תיקונו עלה ממקומו, ועתה יושב פרצוף השני במקום הראשון, וכן על זה הדרך בכל שנ"ה הפרצופים של שנ"ה ימות השנה, והוא על דרך מה שכתב רבינו הרש"ש ז"ל והבאתי דבריו בסה"ק **בֶּן אִישׁ חַי** בפרשת בחקותי על פסוק 'וַאֲכַלְתֶּם יָשָׁן נוֹשָׁן וְיָשָׁן מִפְּנֵי חָדָשׁ תּוֹצִיאוּ' עיין שם.

והנה ידוע אם לא יהיה הפרצוף נתקן כולו בשלימות אינו יכול לעלות למעלה ממקומו כי אי אפשר לעלות חסר דחשיב בעל מום וקרבן בעל מום פסול להעלותו על גבי המזבח, וידוע דאי אפשר לאדם לתקן כל הפרצוף כולו בשלימות, ובפרט בהמון העם אך על ידי שיהיה לאדם שפלות וענוה ולב נשבר, אפילו אם יחסר כמה דברים ממה שצריך לעשות להשלים התיקון נחשב לו כאלו עשאם, ובזה יהיה הפרצוף שלם כראוי, וכמו שאמרו רז"ל (סוטה ה:) דהעניו נחשב לו כאלו הקריב כל הקרבנות כולם, דאין לך משלים המחסורות אלא מדת הענוה והשפלות תמיר כל העניינים דמאן דאיהו זעיר איהו רב (זוהר חלק ג' קסח.), ולכן הפרצוף של יום הראשון דראש השנה כיון שנשלם תיקונו עולה ממקומו ואז יבא פרצוף יום שני וישב במקומו אחר שנשלם תיקונו. וגם הוא השלמת תיקונו תהיה על ידי הענוה והשפלות וכעל זה הדרך בכולהו יומי 'עַד אַחֲרִית שָׁנָה' כל

א' עולה למעלה ממקומו מכח עלייה של פרצוף שלמעלה ממנו עד שבסוף השנה יהיה פרצוף יום האחרון עומד במחצב העליון שבקדושה אשר עלה בו בתחילה יום הראשון של ראש השנה.

נמצא יש לשנה זו אחרית טובה שמתעשרת והעושר שלה הוא זה שעולה במחצב העליון שבקדושה, **וכל זה תלוי במדת הענוה והשפלות אשר יהיה לאדם מיום הראשון של ראש השנה**, ואם לא יהיה לו זה מיום הראשון של ראש השנה אז פרצוף יום הראשון לא נשלם והוא חסר, וכיון דחסר לא יעלה למזבח ה' שהוא מחצב העליון שבקדושה, ואם הוא לא יעלה איך יעלו אותם שהם אחריו כיון שנשאר הוא במקומו חוץ ממחצב העליון שבקדושה, ולכן כָּל שָׁנָה דְּאֵינָהּ רָשָׁה בְּתְחִלָּתָהּ, כלומר אין האדם אוחז במדת הענוה והשפלות בתחלת השנה כדי שבזה יהיה נשלם פרצוף הראשון של יום ראשון שאז עולה ויניח מקום לעלות בו פרצוף יום שאחריו איך יעלו כל הפרצופין של ימים של השנה עד אחריתה להיות במחצב העליון שבקדושה.

ובסה"ק **בֶּן יְהוֹיָדָע** פרשתי בס"ד המאמר הזה ד'כָּל שָׁנָה שֶׁרָשָׁה בְּתְחִלָּתָהּ מִתְעַשֶּׁרֶת בְּסוֹפָהּ' בדרך רמז ועתה אוסיף בס"ד ברמז דקודם אותיות 'שָׁנָה' יש **מֶרֶד** שהם העונות, ואחרית אותיות שָׁנָה יש תס"ו כמנין '**גַּל זְכוּת**' [466] דהמרד יתהפך לגל של זכיות בסוד (שיר השירים ד, יב) 'גַּן נָעוּל' מעין סתום ויהיה זה על ידי עצת ה'כְּלִיּוֹת' [466] שהם מספר תס"ו.

ועוד יובן ראש 'שָׁנָה' אות ש' ואם תחברנה לאות הסמוך לה בסדר אבג"ד שהוא ר' יהיה צירוף 'רָשׁ' אבל סוף 'שָׁנָה' הוא אות נו"ן יען דאות ה' אינה יוצאה במבטא, ואם תחבר אות נו"ן באות הקודם לו בסדר אבג"ד יהיה צירוף 'מן' והשפע המעשר נקרא בשם מן, ואם תחברנה עם אות הסמוך לה בצד השני יהיה צירוף 'נס' ולזה אמר 'כָּל שָׁנָה שֶׁרָשָׁה בְּתְחִלָּתָהּ' דהיינו יהיה בה רמז של רש הרמוז בתחלתה, אז 'מִתְעַשֶּׁרֶת בְּסוֹפָהּ' יהיה בה רמז שפע העושר הרמוז בסופה.

דף יז.

רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: '**כּוֹבֵשׁ**', **רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אוֹמֵר**: '**נוֹשֵׂא**'. בסה"ק **בֶּן יְהוֹיָדָע** הבאתי דברי השל"ה ז"ל (במסכת יומא דף רלט.) שפירש המאמר בענין מה שאמר בגמרא דמציעא (בבא מציעא פ.) נפח קשה כמשוי ושם ביארתי מה הוא ענין הנפח בנמשל עיין שם.

ועוד נראה לי ענין הנפח בעבירות הוא שהאדם פוגם בעבירה אם יעשנה ביום שבת יותר מאם יעשנה בחול, וכמו שאמרו בתיקונים על פסוק (שמות לה, ג) 'לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ

בְּכֹל מִשְׁבְּתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת' שפירש הפסוק על הכעס, וכן הוא הדין בשאר עבירות וכנזכר במקובלים, כי שבת ויום טוב שהעולמות מתעלים למעלה למעלה לכן מגיע הפגם במקום עליון יותר מן החול, וזהו ענין הנפח בעבירות, כי גוף העון שוה, ולכן אם יש עון שיש לו נפח דהיינו שמגיע הפגם שלו יותר הוא מורידו כאלו אין לו נפח, וכן הוא הדין במצות גם כן יש להם נפח **שאם האדם ילמוד תורה שעה אחת בשבת יש לה יתרון על לימוד החול אלף ידות**, ופוק חזי מה שכתב הרב מקדש מלך ז"ל בזה, אך כאן מניח הנפח כמו שהוא ולזה אמר (תהלים עה, ח) 'כִּי אֱלֹקִים שֹׁפֵט' אז זה 'יַשְׁפִּיל' בנפח העונות 'וְזֶה יָרִים' בנפח המצות.

דף יז:

אַפִּלּוּ הֵבִיא כָּל אֵילֵי נְבָיוֹת שֶׁבָּעוֹלָם אֵין מוֹחֲלִין לוֹ. בסה"ק **בֶּן יְהוֹיָדָע** פרשתי נְבָיוֹת לשון עובי רוצה לומר איילות מעובים שהם שמנים הרבה שמעובין בשומן, והיינו דאם נפרש נְבָיוֹת הוא מקום כמו שפירש המצודות בישעיה (ישעיהו ס, ז) בפסוק 'אֵילֵי נְבָיוֹת יְשָׁרְתוּנִי' לא יתיישב היטב אומרו כאן 'כָּל אֵילֵי נְבָיוֹת שֶׁבָּעוֹלָם' דמשמע מדבר על אלים הנמצאים בכל מקום שבעולם, מיהו לפירוש הרד"ק ז"ל בישעיה שלא פירש נְבָיוֹת שם מקום אלא פירש על הערביים יושבי אהלים שקורא אותם הכתוב בשם קֵדָר (תהלים קכ, ה) ובשם נְבָיוֹת, אפשר לומר אמר כאן 'שֶׁבָּעוֹלָם' בשביל דאלו הערביים מפוזרים ומצויים בכל מקום, ברם בגוף המקרא הנזכר אין פירוש הרד"ק מרווח כיון דאמר 'כָּל צֹאן' הנה שם צֹאן כולל אלים ורחלים והיינו של קדר היינו של נביות! אבל להמצודות שפירש נביות שם מקום יתיישב שפיר הכתוב, דאחר שאמר 'צֹאן קֵדָר' אמר עוד דבר חדש על אלים אשר במקום הנקרא נְבָיוֹת שהם מובחרים, ואין זה 'צֹאן קֵדָר' דנקיט ברישא, ולדידן דפרשנו נְבָיוֹת רוצה לומר מעובים דהיינו שמנים יבא מאמר שבעולם לנכון יותר, ולדידן גם פסוק ישעיה הנזכר משמעותו מעובים ושמנים, והבוחר יבחר ודברי תורה כְּפַטִּישׁ יְפֹצֵץ סָלַע (ירמיהו כג, כט).

דף יח.

עַל שִׁשָּׁה חֲדָשִׁים שְׁלוּחִין יוֹצְאִין. קשא מניינא למה לי ולמה האריך, והוה ליה למימר 'עַל אֵלּוּ שְׁלוּחִין יוֹצְאִין'?

ונראה לי בס"ד על פי מה שכתב הרב טורי אבן ז"ל על מה שאמרו 'עַל אָב מְפַנֵּי הַתַּעֲנִית' פירוש כדי שידעו באיזה יום יתענו ובזמן הזה איירי, אבל אין לפרש מפני התענית מלתא

פסיקתא קאמר בזמן הזה כדי שיתענו ובזמן הבית כדי שלא יתענו דאסור בתענית מפני שהוא לששון ולשמחה, דאם כן ליפקו נמי בזמן הבית אתמוז וטבת שימי צום שלהם בזמן הבית היה לששון ולשמחה עד כאן לשונו.

ולפי זה מתורץ שפיר דהוצרך לומר 'עַל שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים' דאם אומר 'עַל אֵלּוּ יוֹצְאִין' ולא נקיט בהו מנין הוה אמינא דלעולם על אב יוצאין גם בזמן הבית ונמצא עם אייר הם שבעה חדשים, כי בזמן הבית יוצאין על אייר מפני פסח שני, והא דאין יוצאין על תמוז וטבת משום דאינם לששון ולשמחה כמוט' באב דאיכא ביה חיובא טפי בששון ושמחה, אבל על אלו אף על גב דעבדי בהו ששון ושמחה בזמן הבית לא קפדי עלייהו כולי האי לשלוח שלוחים בעבורם, אלא יעשו בהם הרחוקים ששון ושמחה כפי השערתם על פי הרוב, לכך נקיט בהו מנין לומר דלעולם הם ששה חדשים ואם כן בזמן הבית אפיק אייר ועייל אב.

עַל תִּשְׁרֵי, מִפְּנֵי תַּקָּנַת הַמּוֹעֲדוֹת. קשא למה בניסן נקיט 'מִפְּנֵי הַפֶּסַח' ולא אמר 'מִפְּנֵי תַּקָּנַת הַפֶּסַח' וכאן אמר 'מִפְּנֵי תַּקָּנַת הַמּוֹעֲדוֹת'?

ונראה לי בס"ד כי בניסן ליכא קלקול אם לא יצאו שלוחים דאפשר להם לעשות שני ימים מספק ולא אתו לידי קלקול, ולהכי לא נקיט לשון תקנה דזה לשון המורה על היכא דאיכא קלקול, אבל בתשרי נקיט תקנה מפני שיש בו יום הכיפורים דאי אפשר להם לעשות שני ימים מספק דאין כח בציבור להתענות שני ימים וב' לילות רצופים ומוכרח לעשות יום אחד ואיכא קלקול אם יטעו ולא יכוונו היטב, וכמו שאמרו בגמרא דרבא היה נוהג להתענית כיפור בבבל שני ימים מספק ופעם אחת נזדמן דחשתכח כוותיה והציבור לא צמו כיפור בזמנו, לכך נקיט לשון תקנה.

דף כג.

דְּבֵי רוֹמָאֵי מַסְקָן כִּיסְתָּא, דְּבֵי פַּרְסָאֵי מַסְקָן מַרְגָּלְיָתָא. הוא הנקרא בערבי מרג'אן, וּדְבֵי פַּרְסָאֵי מַסְקָן מַרְגָּלְיָתָא הוא הנקרח בערבי לול'ו, ודע כי זה המקום עתה בזמן הזה קורין אותו בחרין ומשם מוציאין המרגלייתא שקורין לול'ו ומלכות שלנו שהיא מלכות עתמלי ירום הודה אומרת שזה המקום שלה שנכנס בגבולה ומלכות פרס אומרת זה המקום שלה, ולכן עתה אין שולטים בו לא זה ולא זה, אלא שולטים בו שיו'ך כמו מלכי הערב, ובכל שנה ושנה מוציאין משם מרגליות שקורין לול'ו ומשם קונים תגרים וסוחרי ארץ ושולחים למכור במרי אינדיי"א ומשם לערי אירופא ושאר ארצות.

דף כה.

מַעֲשֶׂה שֶׁבָּאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ: רְאִינוּהוּ שַׁחֲרִית בַּמִּזְרָח וְעַרְבִית בַּמַּעֲרָב וכו'.. הנה על זאת המשנה כתב הרמב"ם ז"ל דאי אפשר להיות מציאות זו בעולם שתתראה הישנה בשחרית והחדשה בערבית בו ביום, ומה שקבל רבן גמליאל עדותם הוא שהסכים ראייתם הלבנה בערבית היח אמת, ומה שאמרו שראו הישנה בשחרית בטעות נדמה להם שחשבו שזה נבנה ובאמת אינה לבנה.

ומה שאמר רבי יוחנן בן נורי 'עֲדֵי שֶׁקֶר הֵן' מפני שעשה חשבון באותו החודש וראה לפי החשבון של אותו החודש אי אפשר שתתראה הלבנה באותה הלילה בערבית והגיד רבן גמליאל שזה הכלל שיש להם בחשבון אינו מוחלט אלא לִפְעָמִים בָּא בְּקֻצָּרָה ויזדמן לפי חשבון אותו החודש תתראה הלבנה בערבית של אותה הלילה, ולפי זה על אותה עדות שקבלה רבן גמליאל לא היה שום ערעור והרהור מן החכמים אחר שהגיד להם הקבלה שקבל מאבותיו ואסביר להו טעמא.

מיהו לפי מה שביארנו בסה"ק **בֶּן יְהוֹיָדָע** מספר אמונת חכמים שתוכן אחד העיד שבעיר אחת בספרד נראת לבנה הישנה בשחרית והחדשה בערבית וכיון שראו גדולי חכמי התוכנים ראיה זו שאי אפשר לתלות אותה בטעות כי הרואין חכמים גדולים הן בתכונה ואי אפשר שיטעו בראייתם, לכן הוכרחו לעיין היטב בדבר זה, ואחר עומק עיונם העלו שבודאי אפשר להיות כן, ועוד שני חכמים גדולים בתכונה שהיו בזמן המחבר הסכימו שגם בירושלים אפשר שיזדמן כך הישנה בשחרית והחדשה בערבית, ואחד מהם עשה פסק ארוך בראיות על הדבר הזה.

לכן מוכרח לומר כי נעלם זה מרבינו הגדול הרמב"ם ז"ל אשר החליט שאי אפשר להיות כך בעולם וכתב וז"ל שזה מן הנמנע בתכלית המניעה לא יתחייב בשום פנים, ואין מאמין זה אלא אדם עם הארץ טפש בתכלית הטפשות לא ירגיש מן הגלגל אלא כמו שירגיש השור והחמור כנזכר בפירושו במשנה. והנה בודאי יש לסמוך על מה שאיתא בספר אמונת חכמים הנזכר מדברי חכמי התוכנים שהסכימו דיש מציאות זו והמה ראו בעיניהם דבר זה ולא היו שורים וחמורים בחכמה זו, ועוד עשו הוכחות וראיות לזה, ובדבריהם איכא 'תא חזי ותא שמע'!

עוד כתב הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה וז"ל ואמרו ראינוהו בזמנו ובליל עבורו לא נראה, לפי שהן ראוהו ליל שלושים ולא ראוהו ליל שלושים ואחד, והיה החשבון מחייב ראייתו ליל שלושים כאשר נתננו העיקר ומן הדין להאמינם לפי שהעידו בראיה בעת הראיה ואומרם לא ראוהו בליל השניה אין אנחנו חוששין לזה ולא יחייב אותנו בשום דבר כי

שמא חלשה ראייתם או כסהו ערפל ואינם מרגישים בו עד כאן לשונו.
ולפי זה ערעור רבי דוסא היה כיון דלא נראה בליל ל"א, אם כן ודאי עדות הראיה שראוהו בליל שלושים אינה כלום, דנמצא אלו מעידים על אשה שילדה ולמחר כריסה בין שיניה, דמאחר שלא נראה בליל ל"א אם כן ודאי לא נולד ביום שלושים. וזו הקבלה שהעיד רבן גמליאל שקבל מאבותיו לִפְעָמִים בָּא בַּאֲרֻכָּה לא שייכה לעדות זאת אלא זו שייכה לאותה עדות שהעידו שראו הישנה בשחרית במזרח והחדשה ערבית במערב, וכאשר כתבנו ורק על עדות זו ערערו רבי דוסא ורבי יוחנן מכח הסברה שלא נאמין לעדות של אלו שאמרו ראוהו בליל שלושים לעשות ראש השנה ביום שלושים ומוכרח לעשות ראש השנה בליל ל"א, אך רבן גמליאל כיון שראה שלפי החשבון שעשה לו באותו החודש נראה שראוי לעשות ראש השנה ביום שלושים סמך על עדות זו שאמרו ראוהו בליל שלושים ולא חש להכחיש דבריהם מכח שאמרו לא ראוהו בליל ל"א כי אמר אולי חלשה ראייתם בליל השניה או ערפל כסתהו כמו שנאמר הרמב"ם ז"ל.

דף כה:

וְאוֹמֵר: "**אַל תֹּאמַר: מֶה הָיָה שֶׁהַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ טוֹבִים מֵאֵלֶּה**". קשא כיון שהביא פסוק תורה אמאי הוצרך להביא פסוק זה מקהלת?
ונראה לי בס"ד דהוא דריש לפסוק זה כן, **אַל תֹּאמַר** על הפרנס מֶה ולשון 'וְחָכְמַת מֶה לְהֶם' בירמיה (ירמיה ח, ט) כלומר הפרנס שבדורי **מֶה הָיָה** שאינו גדול וחשוב ותתלה החסרון בו לומר אינו ראוי לכך לא נענה בבקשת רחמים, אלא באמת החסרון תלוי באנשי הדור שבאמת הימים הראשנים היו דורות שלהם טובים מאלה וכמו שנאמר בגמרא דתענית דף כ"ד רבא גזר תעניתא בעא רחמי ולא אתא מטרא, אמרו ליה והא רב יהודה בעת רחמי ואתא מטרא והשיב להם מה יעשו פרנסי הדור שאין דורן דומה יפה! עיין שם, לכן אמר אל תתלה בפרנס אלא תאמר **יָמִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ** היו הדורות **טוֹבִים מֵאֵלֶּה**, על כן הביא פסוק דקהלת ללמדנו טעם לענין זה לומר אל תתמה על הדבר שאמרתי לך לחשוב פרנס של דור זה כמו פרנס דורות הראשונים, כיון שאין אתה רואה יוצא ממנו פעולה בבקשת רחמים על דורו כאשר נמצא בפרנסים הראשנים, ולזה הביא פסוק זה שאומר לך אל תתלה החסרון בפרנס אלא בדור.
כֵּיוָן שֶׁרָאָה אוֹתוֹ רַבָּן גַּמְלִיאֵל, עָמַד עַל רַגְלָיו מִכִּסְאוֹ, וּנְשָׁקוֹ עַל רֹאשׁוֹ. קשא הוה ליה למימר 'כֵּיוָן שֶׁבָּא רַבָּן גַּמְלִיאֵל'? ונראה לי בס"ד ללמדינו שלא המתין עד שקרב אצלו אלא כיון שראהו מרחוק עָמַד מִכִּסְאוֹ.

ועוד נראה לי דייק לומר כֵּיוָן שֶׁרָאָה 'אוֹתוֹ דייקא אף על פי שלא ראה המעות בידו לא חש שמא לא קיים גזרתו בשלימות, אלא סמך על ענוה של רבי יהושע שודאי נטל מעותיו בידו ובא, ולכך קודם שראה זה עמד מכסאו לכבודו.

דף כו.

הָיוּ קוֹרִין לְ'כַלָּה', '**נִינְפֵּי**'. נראה אף על גב שהטעם הוא כמו שאמרו בתלמודא שהוא לשון 'יְפֵה נוֹף' הנה כוונו עוד בזה כי נִינְפֵּי בהפוך אתוואן פְּנִינֵי שהוא לשון פנינים שהם אבנים יקרות שקורין אותם פנינים על שם שדרכן להצניעם לפני ולפנים, כן זו בזמן שהיתה בתולה תראה עצמה לבחורים כדי שישאו אותה, וכמו שאמרו במשנה דתענית (משנה תענית ד, ח) בנות ישראל יוצאות וחולות בכרמים ואומרים בחור שא עיניך וראה וכו' וכיון שנשאת ונעשית כלה, אז מכאן ואילך צריכה להיות צנועה לפני ולפנים, כמו שנאמר (תהלים מה, יד) 'כָּל כְּבוּדָּה בַת מֶלֶךְ פְּנִימָה'.

דף כח:

הוֹאִיל וְנָתְנָה לִי תּוֹרָה רְשׁוּת לְבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל, אוֹסִיף בְּרָכָה אַחַת מִשֶּׁלִּי, כְּגוֹן: "ה' אֱלֹקֵי אֲבוֹתֵיכֶם יֹסֵף עֲלֵיכֶם". קשא למה אומר 'מִשֶּׁלִּי' והלא זו ברכה שבירך משה רבינו ע"ה את ישראל וכתובה בתורה והוה ליה למימר אוֹסִיף בְּרָכָה בסתם?

ונראה לי בס"ד דאמרו רז"ל אחר שבירך משה רבינו ע"ה את ישראל ברכה זו של 'יֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֶלֶף פְּעָמִים' אמרו לו משה רבינו הקב"ה לא נתן קצבה לברכתינו, ואתה אמרת אֶלֶף פְּעָמִים? אמר להם מה שברכתי אתכם משלי ברכתי, והקב"ה יברך אתכם כאשר דבר לכם. וצריך להבין מה ענין משלי ברכתי? ופרשתי הכונה כי ידוע מספר האלפים הוא בחכמה ומשה רבינו ע"ה זכה ליסוד דחכמה, ובזה פרשתי מה שכתוב במדרש אמר לו הקב"ה למשה רבינו ע"ה משה חכם אתה ואתה מבקש ליכנס לארץ, ולכן אמר לו מה שברכתי אתכם במספר האלף משלי ברכתי כי זכיתי במקום זה של בחינת האלפים. והנה ידוע שהכהן אחוז בחסד, וידוע שהחסד יונק מן החכמה שהוא בקו ימין, החכמה למעלה ממנו, ולכן גם הכהן יש לו כח להמשיך שפע מן החכמה ולכך ברכת כהנים ג' פעמים המתחילים באות יו"ד שהם יברכך יאר ישא והיו"ד של השם ב"ה היא סוד חכמה, ולכן גם הכהן יוכל לומר על ברכה זו של אלף פעמים משלי היא זו, כי הוא בחסד שיונק מן החכמה ששם הוא בחינת האלפים.

דף לא:

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וּמִשָּׁם עֲתִידִין לִגָּאֵל. נראה לי בס"ד רמז לפי דרכו ענין אחר, דאמרו רז"ל כי הגאולה תהיה בזכות מ"ה צדיקים שהם מספר גְּאוּלָה [45], והוא דאיתא בחולין (חולין צב.) מה שאמר בהושע (הושע ג, ב) 'וַאֲחֹמֶר שְׂעֹרִים וְלֶתֶךְ שְׂעֹרִים' אלו מ"ה צדיקים שהעולם מתקיים בהם, דחומר הוא שלושים סאין, ולתך ט"ו סאין עיין שם, ואיתא בגמרא (ברכות יז.) שאמר החכם 'אני בריה וחברי בריה' ופרשתי בס"ד הכונה בר י"ה דהצדיק נקרא בר י"ה, כמו שנאמר (תהלים ב, ז) 'אֲסַפְּרָה אֶל חֹק ה' אָמַר אֵלַי בְּנִי אַתָּה אֲנִי הַיּוֹם יְלִדְתִּיךָ' וכן תרגומו בר, ולכן אלו המ"ה צדיקים נקראים בריה שהוא בר יה. ופרשתי מספר מ"ה צדיקים ההם רמוזים באות ט' של אלפא ביתא, כי אות ט' הוא טוב וכתיב (ישעיה ג, י) 'אִמְרוּ צַדִּיק כִּי טוֹב' וידוע כי אות ט' במספר הקדמיי כזה אבג"ד הוזח"ט עולה מספר מ"ה.

נמצא מ"ה צדיקים שכל אחד נקרא בריה שהוא בר י"ה רמוזים בשם 'טבריה' שהוא 'ט' בריה' דהיינו מ"ה צדיקים הרמוזים באות ט' שכל אחד נקרא בריה שהוא בר י"ה, ולכן אמר רבי יוחנן על טבריה '**וּמִשָּׁם עֲתִידִין לִגָּאֵל**' כלומר בזכות מ"ה צדיקים הרמוזים שם דהיינו בשם טבריה שהוא ט' בריה עתידין ליגאל, דהגאולה שהיא מספר מ"ה תהיה בזכות מ"ה צדיקים.

ובזה יובן בס"ד הטעם דאיתא בפרקי דרבי אליעזר שהגאולה העתידה להיות בב"א [במהרה בימינו אמן] תהיה באות צד"י דמנצפך, והיינו כי אות צדי דמנצפך הוא אות ט' באותיות המאות שמתחילים מן אות ך' והיינו לרמוז שתהיה בזכות מ"ה צדיקים הרמוז מספרם באות ט' כאמור.

דף לב.

רַב יוֹסֵף אָמַר: כְּנֶגֶד עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת. בסה"ק **בֶּן יְהוֹיָדָע** פרשתי בס"ד, הא דנקיט דברי רב יוסף קודם דברי רבי יוחנן משום דרב יוסף בא לפרש מילתא דרבי לוי שאמר 'כְּנֶגֶד עֲשָׂרָה הִלּוּלִים' ומה טעם הוא זה? אלא היינו משום דעשרה הלולים הם 'כְּנֶגֶד עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת' ונמצא גם לרבי לוי מה שאנו אומרים עשרה מלכיות יום זה הם כְּנֶגֶד עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת עיין שם.

וכאן אפרש בס"ד טעם לדבר זה, מאחר דכונת רבי לוי הוא כך, הוה ליה למימר להדיה כְּנֶגֶד עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת ולמה נקיט עֲשָׂרָה הִלּוּלִים? ונראה היינו טעמא דלא נקיט רבי לוי להדיה כְּנֶגֶד עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת משום דחש לתרעומת המינין שרואין שאנחנו עושין זכר

לעשרת הדברות ביום זה היקר ונעלה מאד, יאמרו אלו עשרת הדברות הן עיקר והשאר ח"ו אין בהם ממש, כי מהאי טעמא ביטלו רז"ל קריאת עשרת הדברות שהיו נוהגין לקרותם בתורת חובה בכל יום כמו קריאת שמע, ולא אמר רבי לוי 'כְּנֶגֶד עֲשָׂרָה הִלּוּלִים' להסתיר הטעם כי לגבי דידן ידעינן טעם עשרה הלולין הוא כנגד עשרת הדברות, ואם כן כאלו אמר להדיה טעם העשרה מלכיות הוא 'כְּנֶגֶד עֲשָׂרֶת הַדִּבְּרוֹת'.

והא דהוצרך לפרש '**שֶׁנֶּאֶמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי**' נראה לי בס"ד לומר דאין בגופן של עשרת הדברות הפרש בינם לבין שאר מקראות התורה, ורק זו בלבד, דאלו העשרה נאמרו לישראל במעמד הר סיני שנאמרו למשה בסיני לעיני כל ישראל, והשאר לא שמעום ישראל במעמד הר סיני, אלא אמרם משה רבינו ע"ה להם מפי הגבורה כל דבר ודבר בעת אחד, וזמן אחד, אך מצד גופן אין הפרש אלא אלו ואלו דִּבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים.

דף לה.

לֹא פָּטַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל אֶלָּא עַם שֶׁבַּשָּׁדוֹת; מַאי טַעֲמָא? מִשּׁוּם דְּאַנְסֵי בְּמָלְאכָה. עיין מה שאמר בס"ד בסה"ק **בֶּן יְהוֹיָדָע**, דמה שזוכים גם העם שבשדות בברכת כהנים אינו על פי הדין בדיני אדם, אלא רק הוא כפי דיני שמים דאונסא כמאן דעביד הוא בדיני שמים ואין זה אלא על פי מדת החסד כי לפי מדת הגבורה צריך שיתנהגו עם האדם כפי דיני אדם, וידוע מי שעובד את השי"ת מאהבה יתנהגו עמו בבית דין של מעלה במדת החסד מדה כנגד מדה, אבל העובד מיראה יתנהגו עמו במדת הגבורה, ולפי זה מה שזוכין גם עם שבשדות בברכת כהנים הכל הוא בעבור שעובדין את הקב"ה מאהבה.

ובזה יובן בס"ד נוסח הברכה שמברכים הכהנים 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בִּקְדֻשַּׁתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן וְצִוָּנוּ לְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה' תיבת 'אֶת' לשון יתר, אך באה האת לרבות עם שבשדות ואלו זוכים מצד האהבה שהם עובדים השי"ת מאהבה.

ובזה יובן בס"ד הטעם מה שיכולין הכהנים לברך את ישראל בכמה מיני טובה בבת אחת כי בברכת כהנים יש ברכות הרבה על שמירה ועושר ומזונות וחכמה ושלום, ואנן קיימא לן אין שואלין ב' מיני שאלות בבת אחת מן השמים, אך כתבו המפרשים דאם האדם עובד את ה' מאהבה יוכל לשאל כמה שאלות בבת אחת.

ובזה פרשתי בס"ד מאמר התנא (משנה אבות ו, א) 'כָּל הַלּוֹמֵד בַּתּוֹרָה לִשְׁמָהּ, זוֹכֶה לִדְבָרִים הַרְבֵּה' דהיינו לומד לשמה שלא על מנת לקבל פרס, אם כן נמצא הוא עובד מאהבה, ועל ידי כך זוכה לדברים הרבה בתפילתו שיוכל לשאל שאלות הרבה בבת אחת על כמה

מיני טובה **וחיים**.

בשם ה' נעשה ונצליח ליקבה"ו